

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de 'Leeswijzer profielen Natura 2000 versie 2026', waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

A054 Pijlstaart (*Anas acuta*)

A. Algemeen

1. Kenschets

1.1 Beschrijving

De pijlstaart is een relatief grote grondeleend (lengte 51-62 cm) met verlengde staartpennen en een lange hals. Het mannetje valt op door de donkerbruine kop en bovenhals, en een witte buik en onderhals. Verder is hij grotendeels bleekgrijs gekleurd, met een lichtgeel en zwarte achterkant en een lange puntige staart. De vrouwtjes zijn lichtbruin met een kortere staart. In Nederland is de pijlstaart het hele jaar aanwezig. Het is in ons land een zeer schaarse broedvogel. Daarnaast komt er een veel grotere populatie van doortrekkers en overwinteraars voor. Het areaal van overwinterende pijlstaarten strekt zich uit van Noordwest-Europa tot in de Sahel. De broedgebieden bevinden zich grotendeels in de toendra- en bossteppezone van Fenno-Scandinavië en Rusland. De vogels die in ons land doortrekken (naar West-Afrika of Zuidwest-Europa) of overwinteren, zijn grotendeels afkomstig uit het Baltische gebied, Fenno-Scandinavië en IJsland. Tijdens koudegolven verdwijnen veel overwinteraars alsnog naar Engeland of zuidelijker streken. De in ons land in de winter voorkomende pijlstaarten maken deel uit van de Noordwest-Europese flyway-populatie.

Bron: Saxifraga – Jan van der Straaten

1.2 Relatief belang binnen Europa

De Noordwest-Europese flyway-populatie wordt geschat op 74.000 vogels, waarvan in Nederland 32-41% verbleef tijdens de trektijd en winter in de periode 2015/16-2020/21.

1.3 Aandeel van populatie in Vogelrichtlijngebieden

Het gemiddeld seizoensgemiddelde¹ van de pijlstaart betrof 12.200 vogels in de periode 2015/16-2020/21, waarvan zich ca. 91% binnen Vogelrichtlijngebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort bevond. Zie paragraaf 4 voor meer informatie over het huidige voorkomen. Zie [de soortpagina op natura2000.nl](https://natura2000.nl) voor een overzicht van de gebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort.

¹ De som van maandelijks schattingen (tellingen en modelvoorspellingen voor juli-juni), gedeeld door 12. Seizoensgemiddelde is een maat voor de aanwezigheid van een soort in het gehele niet-broedseizoen waar afzonderlijke maandaantallen sterk van elkaar kunnen wisselen. Ze geven een betrouwbaarder beeld dan seizoensmaxima, waar toeval een grotere rol speelt.

B. Bescherming

2. Status

Pijlstaart *Anas acuta* (A054). Niet in bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn (inwerkingtreding 1981). Voor Vogelrichtlijngebieden in Nederland relevant als niet-broedvogel.

3. Ecologie

3.1 Algemene beschrijving leefgebied

De pijlstaart leeft buiten de broedtijd in zowel zoete als zoute wateren. Het is een grondeleend die als zodanig gebonden is aan ondiep water, oeversgebieden en aangrenzende landbouwgebieden. De soort bezoekt vooral in het najaar kwelders, zandplaten en slikken in estuaria, evenals akkerland (stoppelvelden) in het agrarische gebied. Het akkerland wordt uitsluitend 's nachts bezocht, waarbij de vogels overdag op open water rusten en grotere afstanden afleggen om geschikte akkers te vinden. In het voorjaar zijn ook ondiepe zoetwaterplassen en geïnnundeerde of vochtige graslanden voor de pijlstaart van belang. Omdat ze graag foerageren op pionierplanten en bodemfauna in een vochtige tot natte omgeving, hebben pijlstaarten een voorkeur voor gebieden met dynamiek (door getij of peilfluctuaties). Daarbij zwemmen of grondelen ze in ondiep water en duiken ze incidenteel tot op circa 1 meter diepte.

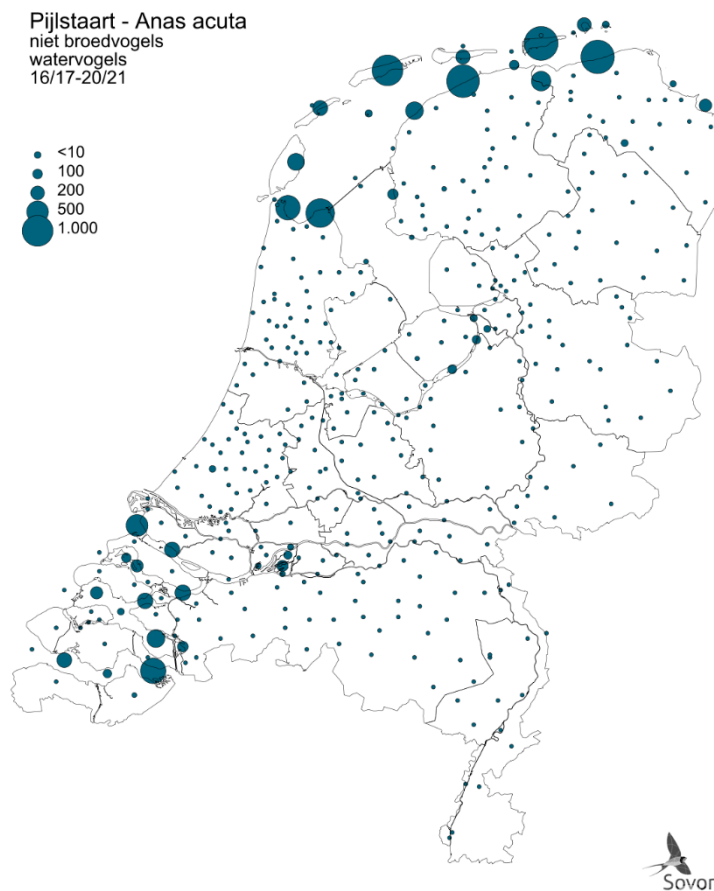
3.2 Voedsel

De pijlstaart heeft een zeer gevarieerde voedselkeuze. Hij voedt zich vooral met zaden en worteldelen van (pionier)planten en ondergedoken waterplanten zoals fonteinkruiden en kranswieren, maar ook bijvoorbeeld met zaden van zuring en andere landplanten. Ook dierlijk voedsel versmaadt hij niet, zoals slakken en (larven van) aquatische insecten (waterkevers), vliegen, muggen, kokerjuffers en libellen. Soms weet hij ook mollusken, bloedzuigers, vlokreeften, amfibie-larven en kleine vis te bemachtigen. Daarnaast foerageert de pijlstaart ook op valgraan op stoppelvelden. Op het wad slobberen pijlstaarten vermoedelijk (naast zaden) ook kleine schelpdieren, slakjes en andere kleine bodemdieren.

C. Voorkomen, Staat van Instandhouding en maatregelen

4. Huidig voorkomen

De Nederlandse winterpopulatie van de pijlstaart omvatte maximaal 22.800-29.000 vogels in de periode 2015/16-2020/21. De aantallen tijdens de doortrek waren vergelijkbaar met in dezelfde periode maximaal 19.700-30.600 vogels. Grote aantallen pijlstaarten bezoeken ons land tussen september en maart. De winteraantallen schommelen sterk onder invloed van het winterweer (doorgaans lage aantallen bij streng winterweer en hogere bij mild winterweer). Overwinterende pijlstaarten zijn in Nederland sterk geconcentreerd in het Waddengebied (Schiermonnikoog, Boschplaat, Balgzand, vastelandkwelders) en de zoute Delta (m.n. Verdrongen Land van Saeftinghe). Het aantal in de binnenlandse zoetwatergebieden is aanzienlijk lager. Voor meer verspreidingsinformatie wordt verwezen naar de [soortpagina van Sovon](#).

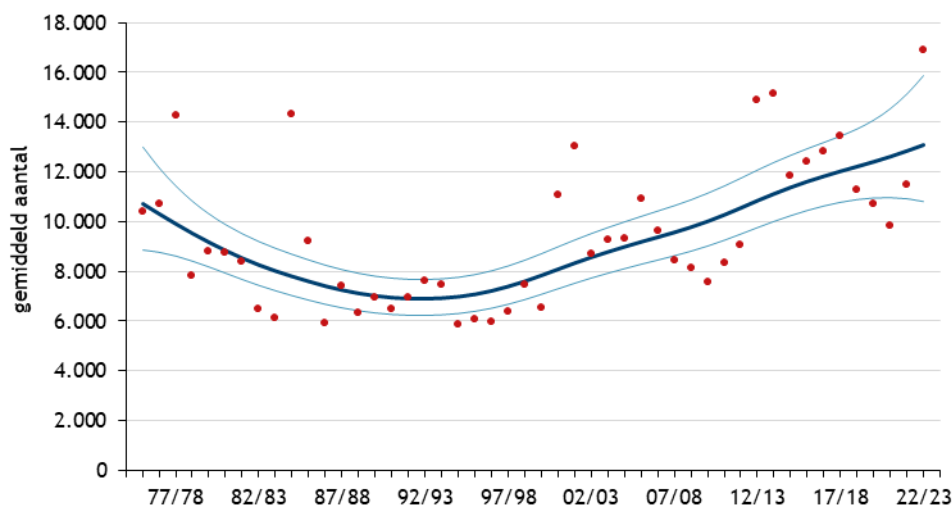
Verspreiding van de pijlstaart als niet-broedvogel in de periode 2016/17 – 2020/21. Weergegeven is het gemiddelde seizoensgemiddelde (vogels) per hoofdgebied (cluster van telgebieden).

5. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding

5.1 Trends en ontwikkelingen

De landelijke trend van de pijlstaart als niet-broedvogel laat op de lange termijn (1980/81-2022/23) een matige toename zien, op de korte termijn (2011/12-2022/23) is de aantalsontwikkeling stabiel.

Al ruim 40 jaar lang vertonen de in Nederland getelde aantallen opvallende jaarlijkse schommelingen, waarvan de pieken en dalen veelal (maar niet altijd) samenvallen met zachte resp. koude winters. Effecten van streng winterweer verschillen tussen Waddengebied (afname van aantal pijlstaarten) en zoute Delta (vaak juist toename). De toename hangt waarschijnlijk samen met verbeterde voedselomstandigheden door zowel minder intensief begraasde kwelders (groter areaal pioniersvegetaties) en een uitbreiding van waterplanten in de zoete wateren. Ook lijkt de hoofdverspreiding van overwinterende pijlstaarten naar het noorden op te schuiven (Hornman 2018). Het uitblijven van strenge winters en de ontwikkeling van natte natuur met ondiepe wateren rijk aan voedsel spelen de bij ons doortrekkende en overwinterende pijlstaarten in de kaart (Hornman *et al.* 2024). Voor meer trendinformatie wordt verwezen naar de [soortpagina van Sovon](#).

De aantalsontwikkeling van de pijlstaart als niet-broedvogel. Weergegeven is het seizoensgemiddelde in de monitoringgebieden (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde lijnen). Deze grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni). Merk op dat hoewel de aantalsontwikkeling in de monitoringsgebieden representatief wordt geacht voor de landelijke aantalsontwikkeling, het gemiddeld aantal in de figuur niet direct vergeleken kan worden met het landelijk seizoensgemiddelde (zie 1.3) doordat een (klein) deel van de populatie zich buiten de monitoringsgebieden kan bevinden (zie leeswijzer).

5.2 Beoordelingsaspecten Staat van Instandhouding 2022²

i. Verspreidingsgebied: gunstig

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de pijlstaart in Nederland voorkomt, is op de lange termijn min of meer stabiel gebleven. Het aspect verspreidingsgebied wordt daarmee als 'gunstig' beoordeeld. Wel heeft zich hierbinnen een verschuiving voorgedaan: het aantal in het binnenland (langs de grote rivieren) is aanzienlijk afgenomen terwijl de populatie in de Waddenzee een toename liet zien (Hornman 2018).

² Voor een uitgebreide toelichting van de beoordeling van de Staat van Instandhouding in 2022 wordt verwezen naar de bouwsteen (Sovon 2024) en Vogel *et al.* (2021).

ii. Populatie: gunstig

De aantallen laten, ondanks grote fluctuaties tussen seizoenen, zowel op de lange (1980/81-2019/20) als korte termijn (2008/09-2019/20) een matige toename zien. Het aantal ligt ruim boven een gunstig niveau voor de populatie. Hierdoor wordt ook het aspect populatie als ‘gunstig’ beoordeeld.

iii. Leefgebied: gunstig

Het actuele leefgebied is van voldoende omvang om de populatie op een gunstig niveau in stand te houden, ook gezien de aantelstoename in met name de Waddenzee. Er zijn geen indicaties dat de kwaliteit van het leefgebied van de pijlstaart als niet-broedvogel onder druk staat.

iv. Toekomstperspectief: gunstig

Ook het toekomstperspectief is als ‘gunstig’ verondersteld. Er zijn naar verwachting geen ontwikkelingen bekend die op de korte termijn (komende 12 jaar) een belangrijke negatieve invloed op de populatie kunnen uitoefenen.

5.3 Landelijke Staat van Instandhouding

De Staat van Instandhouding (SvI) van de pijlstaart als niet-broedvogel is in 2022 als gunstig beoordeeld (Sovon 2024). De eerdere SvI beoordelingen zijn in dit document opgenomen zodat zichtbaar is hoe deze over de jaren heen veranderd is³.

Aspect	1981	2004	2015	2022
Verspreidingsgebied	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig
Populatie	matig ongunstig	gunstig	gunstig	gunstig
Leefgebied	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig
Toekomstperspectief	gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig
Beoordeling SvI	matig ongunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig

5.4 Landelijke instandhoudingsdoelstelling

Behoud van de omvang en van de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor het behoud van een populatie van ten minste 10.000 vogels (seizoensgemiddelde) (ministerie van LNV 2026).

6. Drukfactoren

- *Vermesting*: het voedselaanbod en de voedselkwaliteit kunnen nadelig worden beïnvloed door vermessing, waardoor verarming van het aanbod van waterplanten optreedt. In de tweede helft van de jaren zestig zorgde een toename van voedselrijk water in de Randmeren voor algenbloei waardoor waterplanten als kranswieren afnamen, met als gevolg ook een afname van watervogels als pijlstaarten. In de jaren negentig leidde een verbetering van de waterkwaliteit tot herstel van uitgestrekte kranswievelden in een aantal randmeren, waar pijlstaarten van profiteerden (Noordhuis 1997, Noordhuis *et al.* 1997).
- *Afname dynamiek*: gebrek aan dynamiek en/of onnatuurlijk peilbeheer kunnen foerageermogelijkheden voor de pijlstaart belemmeren. Omdat ze graag foerageren op pionierplanten en bodemfauna in een vochtige tot natte omgeving, hebben pijlstaarten een voorkeur voor gebieden met dynamiek (door getij of peilfluctuaties).
- *Ziekten*: de pijlstaart is beoordeeld als kwetsbaar voor sterfte door hoogpathogene aviaire influenza (HPAI) vanwege het buiten het broedseizoen regelmatig voorkomen in groepen (Slaterus *et al.* 2024).
- *Verstoring door aanwezigheid*: de gevoeligheid van de pijlstaart voor verstoring is groot (Krijgsveld *et al.* 2022). Foeragerende groepen zijn gevoelig voor verstoring door windsurfers (bijv. op de Randmeren). Het behouden van voldoende grote gebieden voor rusten en foerageren is nodig voor het behouden van de draagkracht en het op niveau houden van de populatie. Zo bevinden de hoge dichtheden in de Waddenzee zich bijvoorbeeld in gebieden met relatief weinig verstoring door scheepvaart en andere verstoringbronnen als recreatie.

³Nieuwere beoordelingen van de Staat van Instandhouding zijn niet altijd één op één te vergelijken met eerdere beoordelingen door verschillen in de systematiek (ministerie van LNV 2006, Foppen *et al.* 2016, Vogel *et al.* 2021).

Invloeden van buiten Nederland

Voor zover bekend zijn er op dit moment geen belangrijke omstandigheden in het buitenland van invloed op de niet-broedende populatie van de pijlstaart in Nederland. In het verleden bleken langdurige droogtes in de Sahel (belangrijk overwinteringsgebied) te leiden tot sterke afnames aldaar. Dit kan van invloed zijn op de door Nederland trekkende aantallen. De broedpopulatie in Finland en aangrenzend Noordwest-Rusland, waar in West-Europa overwinterende pijlstaarten grotendeels van afkomstig zijn, neemt af (Keller *et al.* 2020). De toename van de Nederlandse winterpopulatie op de lange termijn is mogelijk deels een gevolg van verschuivingen in winterareaal (Hornman 2018).

7. Maatregelen voor beheer, herstel en uitbreiding

Hieronder worden aanbevolen maatregelen genoemd ten behoeve van de soort.

- Verbeteren waterkwaliteit door tegengaan instroom voedselrijk water, via bijvoorbeeld aanleg van waterzuiveringsinstallaties, waarmee herstel van onderwater vegetatie zoals kranswieren wordt bevordert.
- Over het algemeen wordt bij recreatie als afstand tussen de groep vogels en de verstoringsbron een bufferzone van minimaal 500 meter geadviseerd, al kan de situatie tussen locaties verschillen. Zo zijn grote groepen op open water gevoeliger voor verstoring (Krijgsveld *et al.* 2022). Behoud van rust in en nabij foerageer- en rustgebieden is van belang, op ruime afstand (meer dan 300 tot 400 meter) van paden of vaarroutes. Met name het waarborgen van rust in juli-september is een aandachtspunt, hierin zit grote overlap met het recreatieve vaarseizoen. Door recreatie ontbreekt de soort in veel wetlands in deze periode.
- Foerageer- en rustgebied voor pijlstaarten kan gecreëerd worden door uitbreiding van geleidelijke land-waterovergangen en uitbreiding van zones met ondiep water. De soort lijkt gunstig te reageren op het creëren van nieuwe vooroevers en uitbreiding van waterplantvegetaties (Hornman 2018).

Onderscheid in maatregelen gericht op regulier beheer (instandhouding), preventie of herstel (aanvullende maatregelen om verslechtering te voorkomen of terug te draaien) en/of uitbreiding van leefgebied. Zie de tekst hierboven voor de volledige beschrijving van de maatregelen.

Maatregel	Regulier beheer	Preventie of herstel	Uitbreiding
Verbeteren waterkwaliteit		x	
Waarborgen rust		x	
Uitbreiding zones ondiep water			x

8. Bronnen

- Foppen R., van Roomen M., van den Bremer L. & Noordhuis R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Hornman M. 2018. Pijlstaart *Anas acuta*. Pp. 112-113 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- Hornman M., Koffijberg K., van Oostveen C., van Winden E., Louwe Kooijmans J., Kleefstra R., Vergeer J.W. & Soldaat L. 2024. Watervogels in Nederland in 2021/2022. Sovon rapport 2024/22, RWS-rapport BM 24.04. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Keller V., Herrando S., Voříšek P., Franch M., Kipson M., Milanesi P., Martí D., Anton M., Klvaňová A., Kalyakin M. V., Bauer H.-G. & Foppen R.P.B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- van Kleunen A., van Roomen M., Janssen J.A.M., Kuiters A.T., van Winden E., Boele A., Schmidt A.M. & van Vreeswijk T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- Hornman M. 2013. Resultaten analyse ringwerk van zeven eendensoorten. Pp. 75-108 In: Karelse D. & Mandigers F. (eindred.) Blauwgoed, helen en halven – 100 jaar ringwerk in eendenkooien. Werkgroep Ringwerk Eendenkooien Nederland (WREN), s.l.
- Krijgsveld K.L., Klaassen B. & van der Winden J. 2022. Verstoring van vogels door recreatie. Literatuurstudie van verstoring gevoeligheid en overzicht van maatregelen. Deel 1 hoofdrapport & deel 2 soortbesprekingen. Uitgave Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Ministerie van LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- Ministerie van LNVN. 2026. Natura 2000 Doelendocument 2026; vernieuwde landelijke doelen voor Natura 2000-habitattypen en -soorten. Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Den Haag.
- Noordhuis R. 1997. Watervogels en waterplanten in de randmeren. Limosa 69: 26-27.
- Noordhuis R., van Roomen M., Zollinger R., Tempel J. & Bouw W. 1997. Watervogels in de Randmeren: recente ontwikkelingen in een historisch perspectief. De Levende Natuur 98: 25-34.
- Slaterus R., Bresser S. & Brinkman C. 2024. Hoogpathogene aviaire influenza als bedreiging voor vogelpopulaties in Nederland. Sovon-rapport 2024/19. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Vogel R., Foppen R., van den Bremer L., van Turnhout C.A.M. & van Roomen M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Vogel R., Zoetebier D., van Winden E., Sierdsema H., Foppen R. & van den Bremer L. 2024. Geactualiseerd landelijk overzicht van vogelsoorten met concentraties van (inter)nationaal belang. Sovon-rapport 2024/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Geraadpleegde websites

- Sovon Vogelonderzoek Nederland. 2024. Bouwsteen Pijlstaart niet-broedvogel. <https://stats.sovon.nl/pub/publicatie/21974>. Geraadpleegd op 10/12/2024.